

J. B. S. ESTRUP

1825 — 16. APRIL — 1925

I Kongsdals Vænge staar denne Eg,
Stærk er Stammen, vittavende Kronen,
Haard af blodeste Muld den steg,
I Løvels Susen er Avor Tonen.
Det er Estrups Eg, hans, som engang
Selv stod som Egen i Danmarks Væng.

AF

K. G. BRØNDSTED

J. B. S. ESTRUP

MINDESKRIFT I ANLEDNING AF
HUNDREDAARSDAGEN FOR HANS FØDSEL

— 16. APRIL 1925 —

AF

K. G. BRØNDSTED

Held den, som gaar mod Tidens Strøm
til Tidens eget Gavn;
den vaagner dog engang af Drøm
og kranser Heltens Navn.
Ernst v. d. Recke.

UDGIVET AF „HØJRES FOND“

FORORD OG INDLEDNING

En af Excellencen Estrups Monografer anfører en kort, men saare karakteristisk Ordvexel, der skal have fundet Sted mellem ham og Biskop Monrad om Parlamentarismen. Estrup skal have ytret, at han havde søgt efter Parlamentarismen i vor Forfating og ikke kunnet finde den; og Monrad svaret, at han kunde lige saa godt søge efter sin Sjæl i sit Legeme, han vilde heller ikke finde den.

Aandrigt Svar i Sandhed, blendende og fængende, kort sagt Monradsk. Estrups derimod klart og nøgternt. Thi hverken i Linierne eller mellem Linierne i Grundloven, hverken i den fra 49 eller den fra 66 (som Talen her var om) laa Parlamentarisme: hvad derimod Grundloven tydeligt forkyndte, baade i Linier og mellem Linier, var Magtfaktorenes indbyrdes Balance, altsaa imellem Kongemagt og Rigsdagsmagt, og indenfor Rigsdagen igen imellem Folkething og Landsting; derom kan der, sprogligt og logisk, næppe tvistes. Men Parlamentarismen — hvorved man i Dattidens og Nutidens Sprog forstaaer Folkething's parlamentarismen — er netop Balancens Kuldkastelse, thi den sætter jo Folkethinget op som absolut Hærrer med Tilidsættelse af Kongemagt og Landstingsmagt. I en Grundlov, hvis hele Text og Princip er Balance, kunde Estrup altsaa ikke finde Parlamentarismen, og den nøgterne Grundlovsleser maa for saa vidt give ham Ret.

Men Sjæle n, svarer Monrad i sit aandrige Billedsprog, Grundlovens Sjæl, det er Parlamentarismen; Estrup kunde ikke finde Grundlovens Sjæl, siger Monrad.

Om Estrup atter har svarret herpaa, vides ikke; naar han hørte Aandrigheder, der forekom ham blottede for Mening, saa

Strup. 4. 1853.

svarede han undertiden kun med sit lille halvulgte Smil i de stærke Træk. Maaske har allerede det forekommet ham meningsløst, at en Grundlov overhovedet, foruden sin Text, ogsaa skulde have en „Sjæl“; og dobbelt meningsløst, at den Grundlov, hvori han selv havde Paternitet, ovenikøbet skulde have en Sjæl, der borteliminerede dens Text. — Men vi, Efterslægten, der er opdraget i Beundring for Monrad, hos hvem saa mange Ord og saa mange Handlinger, saa at sige var Gestus af Aandrigthed; vi, som har oplevet Parlamentarismens sejrige Fremskyden endog indenfor Rammene af selve Grundloven 66, og set den ganske rigtigt kuldaste Magtfaktorenes indbyrdes Balance og dermed sætte sig selv som faktisk Grundlov paa Trods af al officiel skreven Grundlov: — vi maa atter beundre Monrad, som altsaa med sit profetiske Fremblik kunde se det destruktive Princip i en Grundlov, der vel paabyder Balance mellem Statsmagtens Faktorer, men ikke har tilstrækkeligt Værn, naar en af disse Faktorer faar Lyst til at bryde den. Det maa være dette destruktive Princip, som Monrad kaldte Grundlovens „Sjæl“; Ordet har nu behaget ham. Og paa den Maade fik Monrad tilsidst ogsaa a Ret.

Estrup havde sit sarkastiske Smil. Men ogsaa Monrad havde sit Smil, et profetisk, drømmende, sikkert paa Omgivelsernes Beundring.

Men kunde disse to Mænd, begge (som de er kaldte) i aandelig Forstand Fædre til Grundlove; kunde de vækkes fra Døde og stilles midt i Nutiden og se Nutidens Parlamentarismes Færd, ikke blot mod deres Aands døde Børn, men ogsaa mod deres levende Fædreland, hvordan denne Parlamentarisme regerer Land og Rige og øder vort Vel og vor Ære; — da vilde begge visse lig miste Lysten til at smile, thi begge elskede Danmark.

Men den ene af dem — han der lignede en Riddersmand og en Kæmper — han kunde dog løfte sin Pande og sige: „Jeg saa' forud Nedgangen og har kæmpet imod den saalænge jeg mægtede.“ Den anden — han der lignede en Drømmer — han maatte bøje sit Hoved og hviske for sig selv: „*Tu Vas voula, George Dandin.*“

Ja, for de gamle Nationalliberale — med al deres aandfuldte Begavelse — Evnen til rigtig Fremtidsbedømmen var nægret dem.

Vi, som i vor Ungdom oplevede „Estrupiatet“'s Aar med deres Begejstring, hvori der var saa megen Illusion, og med deres Opnidselse, hvori der var saa megen Misforstand og kunstlet Opskriven; Estrupiatet med dens utrivsomt konsekvente, kraftfulde og nationale Styre, Orden i Sagerne hjemme og Respekt for Danmark ude; — vi, som derpaa har oplevet baade Systemskitte og albertisk Vanære og de mange aandelige Smaamænds skiftende Regeringer, og en ny Grundlov og andre Love som prisgiver Kultur og Ejendom, og de uendelige Rigsdages hyppigt unyttige, undertiden forargelige, men altid kostbare Taleflom, og Folkets Synken i Moral, og Rigets Synken i Anseelse og i alslags anden Valuta udad og indad; oplevet kort sagt Parlamentarismens sejrige Væxt; og som nu op i Alderen maa bo, sammen med alle Medborgere, under dette Upastræs Skygge, tvungne, fordi det overskygger hele Danmark; under dette giftige Træ ved hvis Rod Øxen endnu ikke ses at ligge; — vi, gamle nok til at sammenligne og bedømme, unge nok til at brænde af Skam og Harne, men udelukkede fra Handling og henviste til Husken; — vi husker, mellem alle hine Smaapolitikere, der havde travlt med at gøde og vande Parlamentarismens endnu tynde Stamme, huser vi en ædlere Skikkelse, der ragede op over alle, en mandigere, ridderligere Skikkelse, en Mand, som med løftet Pande og sikkert Øjemaal drev stærke Øxehug mod Gifftræet. Og da dette syntes nær ved Fald, og Manden endelig tog et Hvil, se, da kom Smaamænd og fik Øxen listet væk og gemt bort, thi de havde ikke Kræfter til at bruge den og undsaa sig ved at tilstaa det; og han, som havde Skyrken, han var ikke mere. „Thi Estrup faldt ikke, han blev svigtet,“ er der sagt.

Men vi, vi husker og sammenligner og bedømmer, og minder hinanden om Manden og minder de andre om ham, Medborgere, der, som vi, sidder tvungne under hint Gifftræ. Og flere og flere begynder at forbande Parlamentarismens Træ, og tilsidst er der ikke mange udenfor Smaapolitikere og deres Kredts, uden at de jo forbander Parlamentarismen. Og ser sig om efter Øxen ved Træets Rod. Og efter en Mand i dansk Politikk.

— Den, der skriver dette, kom det underligt for, da jeg forleden fik Besøg paa mit Værelse af en Gæst, som, pegende paa Estrups Billede, udbrydte: Den Mand vilde være en Velsignelse for, thi Danmark, om vi havde ham nu. Det kom mig underligt for, thi min Gæst var Venstremand, havde for nylig erklæret sig

derfor. Men han var fortvivlet over Landets offentlige Forhold, og saa glemte han sine Partidoktriner, huskede blot at han var dansk, og priste Estrup som den bedste danske Statsmand. Men saadan er det: at være „Estrupper“, det betød i Aarhundredets Begyndelse omtrent det samme som at være Djævelens Barr; nu har Parlamentarismens Erfaringer snart gjort det til et Hædersnavn, ialtfald respektabelt. En „Estrupper“, det er En som mener, at Folket har Krav, ikke paa at regere, men paa at regeres, nemlig godt og fornuftigt; det er der da Mening i; en „Estrupper“, det er En som afskyr Parlamentarismen; det gør vi jo næsten Alle (ogsaa de, der ikke tør sige det) — undtagen p. t. Politikkerne naturligvis, de staar og falder jo med Parlamentarismen.

Man maa, som Tingene nu staar, gøre Forskel paa en Politiker og en Statsmand. Erfaringen her i Danmark (og forresten i hele Evropa) har vist os Forskellen: Politikeren, det er En som regerer parlamentarisk; Statsmanden, det er En som regerer godt. Eller, om en saadan snigløbes (for det sker gerne i Danmarks Historie med vore faa Statsmænd), saa skrev dog en god dansk Digter om Estrup:

„Held den som gaar mod Tidens Strøm til Tidens eget Gavn,

Den vaagner dog en Gang af Drøm og kranser Helkens Navn“; thi ogsaa „Helten“ — han som, for sent til egen Tilfredsstillelse, hyppigst først efter Døden, opnaaede retfærdig Anerkendelse — ogsaa han er den sande Statsmand, ja han er det saa meget mere, fordi han saa, hvad der var til Tidens Gavn, længe før Tiden selv saa det, og vovede at gaa mod dens Strøm. Men dette, som netop er Storbedstegnet, der hæver Politikeren op til at være sand Statsmand, dette altsaa: at kunne gaa imod Tiden til Tidens eget Gavn — det er for parlamentarisk Tankegang en Uforstaaelighed, en Uhyrlighed; thi Parlamentariker kan, konsekvent, ikke anerkende noget højere politisk Forum end netop „Tiden“, det er det forhaandenstående politiske Folkefæltal. Naar en Politiker gaar imod dette, saa maa han have Skade enten paa sin Hæderlighed eller paa sin Fornuft. — Et Interview, som en nulevende Politiker for et Aars Tid siden lod sig underkaste i en Avis¹⁾ angaaende Estrup, er grelt typisk for denne parlamentariske Tankegang (og naar man hører Vedk.s Navn, er det tillige en grel Latterlighed). Vedk. mente, at Estrup, Gudbevares, var personligt hæderlig, men nogen stor Politiker, endsigse nogen samlende Landspolitiker, var han ikke, dertil manglende han ganske Evnerne.“

Dér ser De, han var ikke samlende, kunde ikke faa Flertallet, gik imod Tiden. Altsaa, da han personligt var hæderlig, Gudbevares, saa manglende han Evnerne, var ikke nogen stor Politiker. Estrup manglende Evnerne. Ganske. — Vedkommendes Navn var forresten Klaus Bertsen; nu, han er sammen ikke ringere end vore andre „Statsmænd“, han som (efter et Referat) paa et politisk Møde engang endog „uddybede Sokrates“, det er der hidtil ingen Statsmand som har kunnet; men Latterligheden fremkommer ved den groteske Sammenstilling af Navnene Klaus Bertsen og Estrup.

Den Slags Fejlskud mod Estrup træffer man hyppigt i de mange Monografier og Bedømmelser af ham, som er fremkommet i Trykken; overalt er det Hovedbedømmelsen mod ham, at han gik imod „Tiden“ og „Udviklingen“ og Folkefæltallet. „Han stemmede op mod Udviklingen, der dog var Tidens Vilje til Liv“, og vedkommende Tid kaldes „en stor Kildespringslid“ (P. E. i Dahls og P. Engelstofts Dansk biografisk Haandlexikon). Som om „Udviklingen“ nødvendigvis altid er en gavnlig Udvikling; som om „Tidens Vilje til Liv“ nødvendigvis altid er en god Vilje og til et attraktivt Liv; som om Udtrykket „en stor Kildespringslid“ ikke meget vel kan være et (sentimentalt og bondefangende) Udtryk for, hvad Erfaringen bagefter kan vise har været Tiden for særdeles plumrede Aftøb; Engelstofts lille Monografi er ellers vel skreven, men naar parlamentarisk tænkende Folk kommer ud for Gløser som Udvikling eller Tidsaad eller Kildespring e. l., saa overføres de af en hellig Gyser og gaar amok. — Det med Kildespringet stammer ellers nok fra Overretssagfører Henriksen: „Mændene fra Fortatningskampen“ (der nævnes blandt Engelstofts Artikels „Kilder“), for H. skriver et Sted om Folkets Befrielsesstrang mod Estrup: „om Foraaret, naar Kilderne bryder op“; Engelstoft har fundet Udtrykket iøvrende og taget det op. H. har ogsaa om Estrups Forsynelse, at „det drejede sig om Folkets Sjæl (!)“; „Folkets Sjæl“; dette smager igen af Monrads ovennævnte „Grundlovens Sjæl“; saadan kan Fraser forplante sig, det sker ved en Slags stilistisk Erotik og har intet med Tankevirksohmbed at gøre. Hvorledes Løgten kan slippe op selv i et juridisk Hoved, naar det er parlamentarisk indstillet, viser samme Overretssagfører H. et Sted i sin ellers baade livligt og forstandigt skrevne udførlige Afhand-

1) »Dagens Nyheder« 1. Dec. 1923.

ling. Han citerer en Ordvexel mellem Estrup og Deuntzer. D. havde sagt, at i den Sag (den vestindiske) burde alle Partier følge (eller følge?) Udenrigsministeren „som deres Minister“; Estrups Svar var det korrekte, at „Ri gs da ge n ikke har nogen Minister, men Hans Majestæt Kongen har sine Ministre,“ og „den, som Kongen udnævner til Minister, han kan og bør man ikke gøre systematisk Opposition imod“. Her tilføjer Henriksen, med Emfasis og i ny Linie: „Deri mod har han (E.) gjort systematisk Opposition mod et Folks hele aandelige Bestræbelse.“ Dette er altsaa Estrups gruelige Forbrydelse, at han gjorde Opposition imod et Folks hele Bestræbelse (for jeg tillader mig at tage „aandelige“ væk, som det rene Vaas i denne Forbindelse). Men altsaa at gøre Opposition imod Folkets hele Bestræbelse, det er forbryderisk. Overretssagfører H. var en dannet Mand og skrev flot, men han var parlamentarisk indstillet, og maatte altsaa konsekvent finde, at t. Ex. Sokrates var en fæl Forbryder, for hele hans Færd var umagtelig en Opposition mod det athenske Folk. Naa, Sokrates blev jo ogsaa henhrettet derfor af Folket; fuldstændigt parlamentarisk. Men Verdenshistorien, den har nu alligevel i 23 Aarhundreder haft lutter Lovord om denne Sokrates, aldeles uparlamentarisk. Hvordan klarer Hr. H. det — Og hvordan klarer han det t. Ex. med Moses, han var da en endnu fælere Opponent mod sit Folks hele aandelige Bestræbelse (for han tugtede og revsede det uafledeligt); og dog befriede han det fra Ægyptens Trældom, og dog blev han dets store Lovgiver, og dog bæres hans Navn oppe, nu i 35 Aarhundreder, af Menneskehedsens udelte Beundring. Ja for Verdenshistorien tænker ikke parlamentarisk; det er ikke blot med hinc to eminete Exempler, men med mange andre, at den viser, at de sande store Menneskers Vej ikke løber med, men mod Strømmen. De kan, som Moses, med mægtig Kraft vende Strømmen og lede den; de kan, som Sokrates, med ædel Sjæleloshed give sit Liv i den; Verdenshistorien vil i begge Tilfælde tilkende dem Storhed, og deres Virkning paa Eftertiden er ikke afhangig af deres Held i Samtiden. — Hvad der gælder paa Verdens Arena, maa vel ogsaa gælde paa vor Lokale; Verdenshistoriens Love afspejler sig i de enkelte Folks; men jeg véd ikke, hvordan Overretssagføreren overhovedet har det med Historien, den almene og den lokale; thi den samme Mand, som indigner sig mod Estrup over hans Opposition mod Folkets Bestræbelse (som jo ikke var

andet end Bestræbelsen efter Parlamentarisme), den samme Mand taler strax efter om „det parlamentariske Systems dybe vanærende Bløttelser“. Glemselens Slør har i den korte Mellemtid sænket sig over hans Hoved, eller han er faldet i Trance, og en anden Aand end hans egen har styret hans Pen et lille Stykke Vej. Jeg har drælet ved den Henriksenske Karakteristik, fordi den er typisk. Jeg fortsætter med Citater af andre: „Han (Estrup) vilde bryde Udviklingslinjen i dansk Politikk“ (J. C. Christensen). (Jeg hører Hr. Chr. sige: „Udviklingslinjen“, det klinger netop Christensen-litterært). — „Mangel paa Forstaaelse af de parlamentariske Krav“ (klinger ogsaa Christensensk, men er af Lars Dinesen). Som om Estrup ikke netop „forstod“ de parlamentariske Krav, og derfor gik imod dem. — „Overfor meget af det, der i hans Tid groede op her i Landet og viste sig at have Fremtidens Ret, stod han afvisende“ (Folkethingmand Neergaard). „Groede op“. Som om ikke ogsaa Ukrudt groer op og viser sig at have „Fremtidens Ret“ — naar det nemlig tager Overhaand.

Jeg har gennemløst alle de trykte Monografer og Bedømmelser over Estrup, som jeg har kunnet overkomme; der findes, mig bevidst, ingen principielle Bebrejdelser mod E. af anden Art end Citaterne ovenfor.¹⁾ Man møder her nemlig ikke meget „Grundlovshbrudet“; dette er meget betegnende. Ellers udtømmes Uviljen i Citater som ovenfor. Jo, det er sandt, man møder undertiden gentaget, at „E. var uden Politikk, uden Idé, uden positiv Formaal“, men dette er jo ganske hen i Vejret; enhver véd, at hans Politikk. Idé og positive Formaal var at bygge Yærn mod Parlamentarismen. Men ellers: enten det nu er Estrups gode Vilje eller (hyppigere) hans „Forstaaelse“, det skorter paa, saa lader alle de principielle Bebrejdelser sig reducere til én: Parlamentarismen kan ikke lide Estrup, fordi Estrup ikke kunde lide Parlamentarismen. Meget naturligt. Her er ingen Overvejelse af Godt eller Ondt, Ret eller Uret. Ingen Paavisen af, om Parlamentarismen nu ogsaa er noget godt. Man gaar udenvidere ud fra, at den er *tdnu*, maa ikke røres. Parlamentarismen er Religion. — Men tag saa heller alle Fraserne bort med samt Klidespring og

¹⁾ Jeg regner ikke et Sted i en af F. Oldenburgs Brochurer, hvor han kalder Estrup „et uklart Hoved og en forknytt Karakter“. Det maa være et Vældemaal af Spørgetungen Oldenburg, om hvem der kunde sige det mest skrupgæle om E.

Groning og Udviklingslinje og Tidens Strøm og Sjælen o. s. v., og sig ærligt med Smedesvend Madsen: „Hvad han har gjort? han har gjort det, at han skal have paa Gummerne.“ Eller gaa ud paa Gaden og istem den klassiske Folkesang:

Ned med Estrup, Scavenius og Ravn.

(Hvor den skikkelige Ravn aabenbart kun er medtaget, fordi han ulykkeligtvis rimet sig paa „København“ i næste Linie) — hvilket Refrain da ogsaa Hørup et Sted erkender for Qvintessensen af Venstres Program, hvad der kan siges om Estrup: „Væk med Estrup, saa er der ikke mere,“ snerrer Hørup (i „Politiken“, Nytaarsnummer 85; sml. Højsidelilledet i „Puk“, 20. Maj 94). For skal jeg vælge mellem politiserende Folke- og Frasebavl og en Grib-an's hjertelige Snerreri, saa er det første mig næsten det ubehageligste.

Men Fraserne maa man desværre regne med: de bestaar, naaar al Raison forgaar. Ægget af dem (samt af en lille — forøvrigt ikke ganske rigtig — Bemærkning af Overretss. Henriksen, at ingen af Estrups egne har gjort Forsøg paa litterært Portræt af ham), og erkendende, at *Parlamentarismens nutidige Udvikling danner den rette Baggrund* for Billedet af den hidtil ubilligt bedømte Mand; af disse Grunde har nærv. Forfatter sagt ja til en Henvendelse fra kompetent Side om at prøve paa at skrive en Bog om Estrup, et Mindeskriift til hans Hundredeaars Fødselsdag, 16. April 1925.

Opgaven var mig baade afskrækkende og tillokkende: afskrækkende, fordi jeg kender mine Evners Art og Begrænsning; tillokkende, fordi jeg i denne Mand, hvis Venskab og Omgang jeg har haft den Glæde og Ære at nyde, i denne Mand med sin store Indsats i Fædrelandets Historie og sin egen høje men tragiske Skæbne, ser ikke blot den betydeligste Statsmand, Danmark har haft siden Bernstorffernes Dage, men ogsaa en i andre Henseender stor og imponerende Personlighed, „en dansk Mand af det rene neste Malm“.

Idet jeg angaaende *Kilder* og *Hjælpenidler* henviser til Bogens Slutning, vil jeg da forsøge at give et Billede af

ESTRUP, EN MAND OG ET PRINCIP,

idet jeg af litterære Kilder, af mundtlig Tradition og af personlig Erindring, kun medtager, hvad der synes mig af Betydning for Billedets Klarhed og Rigtighed. Dette, at give et saavidt muligt klart og rigtigt Estrup-Billede, er mit Formaal. Jeg maa selvfølgelig beskæftige mig med Tidens alm. indre-politiske Historie, eftersom den jo for en betydelig Del bares af denne ene Mand; men ogsaa af den vil jeg kun medtage, hvad der synes at tjene mit Formaal.

Paa „Objektivitet“ i Skildringen vil jeg kun gøre Krav — efter Evne — for Kendsgerningernes Vedkommende, *Data*ernes; gerne vilde jeg tilstræbe den samme Ros ogsaa i *Data*ernes Belysning og Bedømmelse, hvis jeg ikke nærede den Anskuelse, at Objektivitet her er umulig. Historiske *Data* kræver altid, for at kunne opfattes, Belysning, og for at kunne vurderes, Bedømmelse; men saavel Belysningen som Bedømmelsen udgaar fra en Menneskesjæl, altsaa er de subjektive. De kan overbevises, hvis de forekommer retfærdige, men de kan ikke selv bevises. Man talte tidligere saa meget om „Historiens Dom“, man skød sig ind under den med Tyllid. Men Historiens Dom er aldrig endelig. Hver ny Historikers Dom er kun et nyt Indlæg, for eller imod. Tyrannen Filipp den Anden, hvem Historiens Dom syntes at have fældet allerede for trehundrede Aar siden, hans Sag staar efter de nyere Indlæg langt bedre. Estrup, der efter sine Provisoriets Udstedelse gjaldt for en hjemlig Filipp den Anden, og over hvem vore hjemlige Parlamentarikere temmelig tidligt konstituerede sig som Historiens Dom, han appellerer allerede nu.

Bergs Mund sige: stemmede med Parlamentarismens Indtørelse og Folkethingets Enevælde. Det var ogsaa i denne Samling, at Folkethinget plejede at standse Regeringens Lovforslag med de uforstammede „Ørkesløsheds“-Dagsordener (s. o.).

— Fra Slutningen af 84 havde Venstregrupperne i Folkethinget, efter flere mindre vigtige Omposteringer, taget følgende Stilling, idet de „Radikale“ havde spaltet sig: Berg havde med 20 af de Radikale forenet sig med de „Moderate“s 23 og nogle Løsgængere og stod nu i Spidsen for 48 Medlemmer, som fik Navnet „det danske Venstre“; Hørrup var den vigtigste Fører for de 25 tilbageblevne Radikale, som populært fik Navnet „Europæerne“;¹⁾ de to Grupper vedligeholdte dog en Forbindelse indbyrdes under en Fællesbestyrelse. Til Oppositionen hørte endvidere 8 af det nye Parti de „Liberala“ og 2 Socialdemokrater. — Imod disse stod nu kun 19 Højre, og disse stod ikke ret fast.

7. DET ANDET PROVISORIUM

Estrup, Finansminister og Konseilspræsident, havde som sædvanligt, og som hans Skyldighed var, ved Samlingens Begyndelse Okt. 84, fremlagt i Folkethinget sit Finanslovsforslag for kommende Finansaar. Ved Forslagets første Behandling 12. Nov. 84 begyndte Kampagnen meget drastisk med et Angreb paa Ministeriet (denne Gang dets Administration!) af Holstein-Leдебorg, hvilket — næsten endnu mere drastisk — besvarede med fuldkommen T a v s h e d af Estrup.²⁾

Derpaa fulgte Folkethingets sædvanlige maanedlange chi-

¹⁾ I Pressen blev »Morgenbladet« Organ for Danskerne, »Politikere« for Europæerne. Denne Venstres nye Spaltning beror ikke længere saa meget paa Forskellen mellem Fremfusenhed og Forsigtighed (Se S. 68 Fodn.), men paa en nok saa dyb Temperamentskløft, der ved Brandeisianismen arbejdede sig ind i vor Folkekarakter. Selve de besynderlige Navne »Danskere« og »Europæere« er ikke helt misvisende.

²⁾ En politisk Nytaarshilsen med Smæld leveredes ham at Hørrup i »Politikens« Nytaarsnummer 85. Oppositionens Program »udtrykkes i 3 smaa Ord: »Væk med Estrup«, saa er der ikke mere.

kanøse Nægtelser og Raseringer af Finansforslaget, samt den sædvanlige, mod Landstinget hensynsløse Undladelse af at sende Forslaget over før i sidste Øjeblik, nogle Uger før Finansarets Udløb, nemlig 9. Marts 1885, og det i en Alfattelse, som enhver kunde begribe, at Landstinget af saglige Grunde ikke kunde acceptere.

Derfor havde Estrup forinden præpareret en „midlertidig“ Finanslov, denne Nødhjælp, som tidligere i lignende Tilfælde vedtoges af begge Thing for at undgaa Provisorium. Men medens disse tidligere „midlertidige“ havde været af en saa kneben Alfattelse, at de kom lige paa Grændsen af det sagligt ubrugbare, altsaa efter Folkethingets Aand, saa lød den nu, 20. Febr., forelagte Midlertidige paa Udgiftsbemyndigelse efter Regeringens regulært forelagte Finansforslag „med de Ændringer, der ere vedtagne af begge Rigsdagens Afdelinger“, det vil faktisk sige: efter Landstingets Aand. (Thi de Ændringer — Nedsættelser —, som Folkethinget vilde foretage i den Regulære, var voldsomme, mens Landstingets Ændringer var langt mindre; de Ændringer altsaa, som begge Thing var enige om, maatte blive Landstingets). Og, foruden til „løbende“ Udgifter var der tillige forlangt til „nødvendige“ Udgifter — nødvendige altsaa efter Regeringens og Landstingets Mening. Den Midlertidige, som Estrup nu forelagde Folkethinget, var altsaa ikke videre forskellig fra den Regulære, som han ved Finansarets Begyndelse havde forelagt og som Folkethinget allerede var i Gang med at barbere ubrugelig.

Endelig altsaa et kraftigt Skridt af Estrup, og tillige et klogt garderet, thi han havde jo med sig Landstingets ikke blot Stemmning, men hindende Præcedens, da dette Thing forrige Aar under Matzens Ledelse havde erklæret alle „Midlertidige“ af svagere Alfattelse for ubrugelige. Altsaa et statsmandsmæssigt Samarbejde mellem Estrup og Matzen — Regering og Landsting — til Standsning af Folkethingets Overgreb. I den politiske Kamp endelig engang et Fremstød isledenfor den langsomme Vigen. Som om Estrup vilde sige til Folkethinget: I er nu ifærd med at barbere den Regulære til ubrugelighed, værsgod; men hvis I nu ogsaa gør ligesaa dan med den Midlertidige, saa indtræder altsaa Grundlovens „paatrængende nødvendige Tilfælde“, saa kommer altsaa et Provisorium, og det skal blive brugelig, kan I tro. Det hele kommer af sig selv, med logisk Nødvendighed, og I er

selv Skyld dæri. I mig ser I kun et Redskab for Begivenhedernes og Logikens naturlige Gang.

Denne Midlertidige vakte naturligvis Folkethingets Forbitrelse: lange Taler især af Holstein-L., Hørrup og Monrad; Monrad ytrede, at Estrup lige saa godt kunde forlange Folkethinget afskaffet.¹⁾ Den Midlertidige afskrabedes og blev bragt i de tidlige Midlertidiges slappe Form. Landstinget gav den atter den kraftigere Affattelse, Folkethinget atter sin, hvorefter Landstinget igen forkastede Folkethingets Affattelse, og det — efter Matzens Forslag — uden engang at lade Forslaget gaa i Fællesudvalg d. v. s. uden at spilde Tiden med det øjensynligt unyttige. Men det vil igen sige, at i n g en Midlertidig fremkom, og at ingen Nødhjælp mod Provisorium nu eksisterede, hvis den Regulære ogsaa skulde gaa i Stykker. Denne kraftige Landstingshandling skete 14. Marts, altsaa kun et Par Uger før Finansarets Udløb.

— I denne Krise saa's det, at Højre, navnlig i Folkethinget, ikke var paa Situationens Højde, men enten demoraliseret af de sidste Aars Modgang, eller ogsaa, efter gammel-nationalliberal Sjæletilstand, misbilligede man nok Venstres Opførsel, men skyvede Midlerne derimod: thi af de 19 Højremænd i Folkethinget holdt kun de 9 Stand og stemte imod, dengang den Midlertidige (27. Febr.) blev afskrabet, og i Landstinget „advarede“ Kr i e g er af den gamle Surdejl mod den kraftige Fremgangsmaade, uden at anvise andre Kampmidler. Men i Landstinget var der stadig en fast Majoritet af c. 43—41 for Estrup og Matzen; Oppositionen (Venstre og misforrøjede Højre) talte c. 16—17.

Den „Regulære“ var imidlertid lige saa ilde stedt som den „Midlertidige“. Den befandt sig nu i Landstinget, oversendt d. 9de Marts fra Folkethinget i stærkt reduceret Tilstand. Strax ved første Behandling erklærede Ministeriet, at det vilde foreslaa næsten alle de af Folkethinget nægtede Poster genindsatte, dette skete i Landstingsudvalget. Ministeriet stillede dér 259 Ændringsforslag (Forhøjelser); derved markerede det, hvad der efter dets Opfattelse var det sagligt rigtige. Landstingsudvalgets Flertal tiltraadte dog kun omtrent Halvdelen af Ministeriets Ændringer og nærmeste derved Lovforslaget halvveis til Folkethin-

¹⁾ P. Rosenkrantz siger (i Bransagers og Rosenkrantz's Bog: »Den danske Regering og Rigsdag«), at der blev raabt »Kærling« i Salen. — Mon det dog ikke er en Forveksling med, hvad Monrad ironisk ytrede, at hvis Estrup var en Kærling [nemlig hvis han tilsigtede Grundlovshrud], saa o. s. v.

gets Affattelse, en i saglig Henseende ganske overordentlig Forringelse; det var maaske en Slags Provisoriumsbenævnelse, som denne Gang havde grebet videre om sig end ellers i Landstinget — og ganske vist stod Provisoriets truende Sky højere i Horizonten end nogensinde siden 1877, eftersom der ved det nuværende Finansars Slutning ingen Midlertidig var eller kunde tilvejebringes og altsaa heller ikke „forlænges“; og ikke blot stod Skyen nu højere, men syntes ogsaa stærkere elektrisk ladet end nogensinde før. Udvalgets Ordfører fandt dog et værdigere Navn end Benævnelse; han ytrede, at Landstinget ved denne Imødekomme n „ønskede at gøre det klart baade for Befolkningen og det andet Thing, at det ikke er os, der vil bidrage til at bryde Forfatningen“. — Ministeriet fandt det nu rigtigt, eller nødvendigt, at acceptere denne Imødekommen, det tog altsaa Halvdelen af sine Ændringer tilbage, og markerede derved, hvor langt ned i Forringelse det mente at kunne forsvare at gaa. Det maaske for en Mand af Estrups Karakter og Indsigt have været pinligt at gaa fra det efter hans Mening sagligt rigtige ned til det blot forsvarlige; men den provisoriske Sky i Horizonten havde derved fjernet sig en Smule, og han havde vist, at Provisoriet, om det end kunde blive Nødvendighed, dog ikke var hans Ønske.

Samtidigt foretog Folkethinget et Skridt, som det vidste maatte blive virksomt; det var Theater og skulde forestille et forurettet og forpint Folks sidste Henvendelse til sin Konge: i en Adresse henstillede man atter til Kongen at afskedige Ministeriet, hvorimod

..... „med en Regering, der har Villie og Evne til at samarbejde med Rigsdagen, er Folkethinget villigt til at forhandle“.

„Villie og Evne“. Aabenbart en Retorison af „Villien eller Evnen“ i d. kgl. aabne Brev der oplæstes i Folkethinget for 4 Aar siden. „Samarbejde med Rigsdagen“. Før hed det altid „Samarbejde med Folkethinget“; Meningen er jo den selvsamme, men „Rigsdagen“ lyder ligesom endnu mere graverende. — Malplaceret i en Adresse til Kongen er dens forblivende Udfald mod nogle Avisartikler („ophidset Fanatisme“, „fremkaldt almindelig Harne og Forargelse“¹⁾); malplaceret er ogsaa Allusionen

¹⁾ Derved sigtes til en Række politiske Artikler i »Berl. Tid.« med Mærket Z (Højesteretsadvokat A. Hindenburg), som p. Gr. at deres klare Logik og skarpe Satire gjorde Opsigt; jeg husker levende den Iver, hvormed vi Højremænd i den Tid greb efter Berlingererne for at se om der stod noget af Z. —

til Matzens Piece („vrides og forvansktes ved sofistiske Fortolkninger“).

Landstinget mødtes dermed til en øjeblikkelig Modadresse, som henviste til Folkethingets Vægring ved at „behandle de allerfeste af de mange tildels paatrængende Lovforslag“, og paaviste Folkethingsparlamentarismens Uforenelighed med Grundloven og med Kongens Ret.¹⁾

Begge Thingenes Deputationer havde Audiens samtidigt 21. Marts. I Kongens Svar, der afgaves strax efter de to Adressers Oplæsning, stod bl. a.²⁾: „Med dyb Sorg have Vi set, at den Opfordring, Vi ved Samlingens Begyndelse rettede til Rigsdagen om endrægtig at arbejde paa Alt, hvad der kan tjene til Landets og Folkets aandelige og materielle Vel, ikke er bleven fulgt.

Intet Lovarbejde af Betydning er hidtil tilendbragt, og Intet er udrettet til at sikre Landets Selvstændighed , fordi Folkethinget har nægtet sin Medvirkning

..... Vort Ministerium er ikke nogen gyldig Hindring for, at de tvende Thing komme til den nødvendige Overenskomst om Finantsloven.

Vi kunne ikke uden at opgive den Kongen tilkommende forfatningsmæssige Stilling lade Os rette det Vilkaar for en Finantslovs Vedtagelse af Rigsdagen, at Vi skulle afskedige Vort Ministerium

Folkethinget maa være forvisset om, at Vor Kjaerlighed til og Troskab imod Grundloven ikke er mindre end Folkethingets

Landstinget takke Vi for den Beredvillighed til at søge Overenskomst, som det allerede i Gjærning har vist, saa vel som for det Tiltsagn, det har givet Os om altid og uden Frygt og Vaklen at ville stræbe at bevare Kongens Ret og Folkets Frihed indenfor de ved Grundloven dragne Grændser“.

— I den saa klart udtalte Bebudelse til den ene Part og Tak til den anden, er der ikke et urigtigt Ord. Men da man saa ofte hører af Folk, som ikke lide at gøre velklingende Fraser til Genstand for Gennemtænkning, den Paastand, at Kongen maa ikke

Sidet havde der 6te, 9de og 14de Marts staaet stemme Spydgigheder mod Hørrup, Holstein og Folkethingets Flertal.

¹⁾ Folkethingets Adresse vedtoges 18. Marts 85, Landstingets Dagen efter Begges Ordlyd findes i Tilfæg C til Rigsdagstidende 1884—5, Side 209 ff.

²⁾ Svaret i sin Helhed staar t. Ex. i Folkethingstid., Samling 1884—5, Spalte 1619—20.

tage Parti, „Kongen staaer over Partierne“, saa maa det her i Lovgikens Navn være fastslaaet, at denne Paastand eller Fordring til Kongen, hvorvel ønskelig i sig selv, bliver en Umulighed i det Tilfælde at det ene Parti angriber hans grundlovsmæssige Ret, og det andet forsvarer den. Hvorledes kan en Konge da undlade at tage Parti?

— Den Regulære var imidlertid naaet i Fællesudvalg¹⁾, hvortil jo efter Grundloven begge Thing vælger lige mange Medlemmer; men paa Grund af Venstres sidste Valgsejre i Folkethinget var Højre nu for første Gang kommet i Minoritet i dette Fællesudvalg. Her arbejdede man, maaske fra begge Sider med Oprigtighed, paa at komme hinanden i Møde; det var Provisoriebenaelsen, der virkede paa de „bløddere“ Elementer i begge Partier; thi en Del af Venstre frygtede Provisorium som noget der kunde gøre det af med deres tilstræbte Parlamentarisme, og i Højre var der ikke faa, som nok frygtede Parlamentarismen, men frygtede Provisorium endnu mere: dette var især de gamle Nationalliberale, hvis politiske Tankegang huede i „Aanden fra 48“ (taget her i politisk „Friheds“-Betydning) og som trods alle Erfaringer om Folkevældens sande Væsen havde bevarer i deres Hjærter Rædselen for Kongevældens Tilbagevenden som den eneste hellige Rædsel.

— Apropos om „Aanden fra 48“, saa lad det engang saa tydeligt som muligt blive bemærket, at denne Aand virkeligt er en dobbelt. Den ene Aand fra 48 er den som i Krigen mod Slesvigholstenerne og Tyskerne greb vore Fortædere som Danske og vakte national Begejstring, Fryd eller Sorg eller Harm; den Aand som løfter i „Landsoldaten“ og varmer i „Den lille Hornblæser“ og luer i de Plougskke Sange; den Aand som hos os Efterkommere endnu kan gribe, men mest til Sorg og Harm, sjældnere til Begejstring og sjældnere til Glæde, thi den sygner og blaffer, og spottes (af Danske selv!) med Øgenavnene „Chauvinisme“; dog den Aand, hvis Udslukning hos os vil medføre vor Undergang som Folk, thi den er selve Danmarks Aand.

Den anden „Aand fra 48“ burde egentlig hedde Aanden fra 49, thi den er Grundlovens Aand; den er oprindelig importeret udefra og er international og politisk, ikke national. Døbt med „Frihedens“ hellige Navn, iklædt Idealitetens lyse Klædebon

¹⁾ En udførlig Beretning om dette findes i Friis's ovennævnte Bog: »Visnepolitikken og Provisoriet« 1885, S. 148 ff.

og ombrust af Lovsange var den dog egentlig en Skifting og røbede sig hurtigt som en Magtbeægærets og Misundelsen s Aand. Men de Mænd, som havde indført den, og snart selv kom til at mærke dens sande Væsen og ogsaa tidt ømmede sig derunder, de var Idealister og kunde aldrig glemme deres Ungdoms Lovsange og Idealitetens Glans, og saa foretrak de til deres Livs Ende den smukke Illusion for den barske Sandhed.

„Aanden fra 48“ er altsaa et dobbeltydigt Udtryk. Og Dobbelttydigheden bruges til at fange naive Sjæle med. Naar den drevene Demokrat-Politiker med højtidelig Gestus paakalder „Aanden fra 48“, saa røres den Naive i sit brave danske Hjærte, tror det er Landsoldatens nationale Aand der paakaldes, og melder sig saa — uafvidende — ind i Magtbeægærets og Misundelsens politiske Demokrat-Regiment.

Det kan maaske mere en og anden Læser at høre, at ganske det samme politiske Bedrageri foregik i Oldtidens demokratiske Athen. Ordet „Demos“ betyder baade: det athenske Folk i national Betydning, t. Ex. i Modsetning til det spartanske, og: den athenske Underklasse (Tryllene fraregnede) der tyranniserede den fordums Overklasse. Naar man i Athen altsaa var udemokratisk sindet (i politisk Betydning), saa blev man tillige lagt for Had som om man var uational sindet. — Forresten er i Dansk Ordet „Folke“, ifærd med ligeledes at blive dobbeltydigt, og det er ikke behageligt at være „ufolkelig“. Ordet „Pøbel“ (*people, populus*) tør slet ikke bruges i Danmark; der lever det kun i Geringen.

— Men tilbage til Fællesudvalget. Trods al Imødekommen og forreter Arbejde var man paa Finansarets sidste Dag, 31. Marts, langt fra naaet til Enighed i Fællesudvalget, og dettes Flertal, de 16 af Venstre, havde paa Formandens, Fr. Bojssens, Forslag faaet vedtaget en Meddelelse til Konsilspræsidenten, at man næppe vilde blive færdig¹⁾.

Det eneste der endnu kunde tænkes at hindre et Provisorium, var en i Høj og Hast vedtagen Midlertidig. Et Forslag om en saadan blev indbragt i Folkethinget selv 31. Marts Kl. 9 om Morgenen af et Medlem, Chr. Juul, men da dette Forslag var af en endnu mere „flaaet“ Beskafenhed end alle tidligere Midlertidige, idet det kun lød paa „de u o m g æ n g e l i g f o r n ø d n e U d g i f t e r“,

¹⁾ Saa kunde der lægges Odium paa Estrup, naar han alligevel sluttede Samlingen: se Bergets Forslag til Bestutning (strax nedenfor).

saa er det maaske ikke for stærkt sagt at kalde det Spilfægteri, thi intet Menneske kunde tro at Landstinget vilde vedtage det; det blev da ogsaa pure forkastet der samme Dag Kl. 10 3/4, paa Forslag af Matzen.

Denne 31. Marts var en Dag for krampagtigt forreter og ganske unyttigt Arbejde. Endnu Kl. 8 om Aftenen var der Fællesudvalgsnæst. Strax efter atter Landstingets. Atter strax efter igen Fællesudvalg, alt uden Resultat.¹⁾ Midnatten kom og med den Finansarets Udløb, Finanslov var ikke tilvejebragt.

Endnu Iste April samledes Rigsdagens to Afdelinger, men kun til Erklæringer; i Folkethinget oplæste Formanden (Berget) et Forslag til Beslutning (som dog ikke kom til Forhandling), „at man har afvist den paany tilbudte Forhandling om en midlertidig Finanslov.“²⁾ at „Regeringen afbryder Fællesudvalgets Arbejde og hjemsender Rigsdagen uden nogen lovlig Bevilling for det nye Aar“, hvortil „Folkethinget nedlægger Indsigelse mod det længe forberedte, nu forestaaende Grundlovsbrud“. Forslaget kom altsaa ikke til Behandling, men Holstein-L. udbryd, „Grundloven leve!“, og Flertallet gav ved at rejse sig Tilslutning baade til dette og til den oplæste Erklæring.

I denne Erklæring er der nogle Smaating at lægge Mærke til. Først det ret lumsk lille „man“ i „man har afvist den tilbudte Forhandling om en midlertidig“. Den „man“, som afviste, var jo nemlig ikke Regeringen, men Landstinget, og har altsaa ikke noget med Regeringens „Grundlovsbrud“ at gøre, skønt det figurerer som Medbevis. Og „Regeringen afbryder Fællesudvalgets Arbejde“; man skulde deretter næsten tro, at Ministrene havde brudt ind i Udrvalgsrædet og taget Medlemmernes Papirer og Protokol væk. Og Regeringen „hjemsender Rigsdagen uden nogen lovlig Bevilling for det nye Aar“, som om Regeringen havde Evne eller Pligt til at fremskaffe en Rigsdagsbevilling, naar Rigsdagen selv ikke kunde blive enig derom; og som om Regeringen havde Pligt til at holde en Rigsdag inde indtil den alligevel blev

¹⁾ Efter Henriksen: »Mændene fra Forfatningskampen« I. S. 221, skal Matzen Kl. 9 1/2 Aften have forkyndt for de ventende Meningsskæller: »Provisoriet er sikret« — Matzen er død og kan ikke forsvare sig. Men dum var han ikke, og en saadan »Forkyndelse« vilde være dum. Men hvis han t. Ex. har sagt: Provisoriet er sikret: kommer sikkert, saa var det let haade at høre og at have: »P. er sikret« — hvorved det ønskelige Odium blev lagt paa ham

²⁾ Der sigtes til det Juelske Forslag.

enig, trods den ikke kunde blive det; og Pligt til at holde en Rigsdag inde i vendelig Tid, skønt Regeringen kun havde Pligt til 2 Maaneder, og denne Rigsdag havde siddet i 6. Og „det længe forberedte Grundlovsbrud“; ja, længe forudsatte ganske vist, men forudsat af Alle; og „forberedte“, ogsaa det ganske vist, for saa vidt som en Lovs Text nødvendigvis maa overvejes og redigeres forinden Udstedelsen; men Erklæringens „længe forberedte“ virker i denne Anbringelse hadefuld, med tilsnegtet Sprog-Association til „længe tilsigtede“ og planlagte Forbrydelser. Og endelig selve det fættale Ord „Grundlovsbrud“; derom er navnlig det at bemærke, at enhver Infami, udtalt i Rigsdagen, var dækket mod Sagsanlæg (naar ikke Rigsdagen selv samtykkede i Sagsanlæg).

Det var en køn lille Buket af tæt sammenpakkede smaa Tilsmigelser.

Til den gav altsaa Folkethingets Flertal sin Billigelse ved at rejse sig. I ærligt følt Harne visnøk, de fleste af dem. Saa megen Ærlighed nemlig, som lader sig forene med Politik. Og da de nu havde rejst sig og istemmet det af Holstein-L. udbragte nifoldige kraftige Hurra for Grundloven (ikke for „Kongen og Grundloven“), forlod Flertallet demonstrativt Salen. For det tilbageblevne lille Mindretal oplæste Estrup det kongelige aabne Brev om Rigsdagens Slutning (de sædvanlige Former overholdtes, Formanden — Berg — gav Estrup Ordet):

„Hans Majestæt Kongen har allernaadigst befaleet mig at meddele Rigsdagen følgende allerhøjeste aabne Brev:

Vi Christian den Niende [etc. etc.]

Gjøre vitteligt: At Vi allernaadigst have besluttet, at Rigsdagens nuværende ordentlige Samling skal slutes Onsdag den 1ste April 1885.

Thi slutte Vi Rigsdagen som forommeldt.

Hvorefter alle Vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg den 30te Marts 1885.

Under Vor Kongelige Haand og Seel

Christian R.

/J. B. S. Estrup.

I Henhold hertil er altsaa denne Rigsdagssamling sluttet.“

Formanden (Berg): Mødet er hævet.

— Dette var altsaa denne Dags Drama, ligesom det første Provisorium havde haft sin dramatiske Dag. Dette sidste Drama syntes egnet til at tilfredsstille Oppositionens teatraliske Sans: den stolte Erklæring, Mændenes højtidelige Rejsning, det nifoldige Hurra for Grundloven og ikke for Kongen, Lovgiverens værdige Skridten ud af Salen, vendende Ryggene til Grundlovsbryderen. Og denne latterligt oplæsende noget for en lille Klat skulende Højtemænd. I den Aand kommenteredes Dramat. En større Latterlighed undgik Kommentatorernes Opmærksomhed, den, at netop de traabte Hurra for Grundloven, som var Skyld i det, de selv kaldte Grundlovsbrudet.

— Men nu var altsaa for anden Gang Grundlovens „paatrængende nødvendige“ Tilfælde indtraadt: man stod ved det nye Finansars Indtræden uden Finanslov for Aaret; Provisoriet var paatrængende nødvendigt. Og nu gik det op for dem af Højre, der i den sidste Tid havde tvivlet om Estrups Kraft, nu gik det op for dem, hvor klog hans Passivitet i Finanslovstriden havde været: det var nu vitteligt for Alle og bevisligt, at ikke han, men Rigsdagen havde nødvendiggjort Provisorium; naar Thi ingen ikke kunne enes om Finanslov, hverken om regler eller midler-tidig, saa maatte Provisorium komme med logisk Nødvendighed; Estrup var kun Udøveren af Tingenes og Logikens naturlige Gang. Samme Dag, 1ste April 1885, udkom altsaa den anden provisoriske („foreløbige“) Finanslov. Samme Dag havde Ministeriet indgivet til Kongen dets „Allerunderdnigste Forestilling“ om at erholde den kongelige Bemyndigelse; dog offentliggjordes dette Aktstykke først 4de April.

Den foreløbige Finanslov af 1ste April 1885 ser saadan ud¹⁾:

Foreløbig Lov

om

Indtægts- og Udgiftsbetaling indtil Finantsloven for Finantsaaret fra 1ste April 1885 til 31te Marts 1886 er givne.

Vi Christian den Niende, af Guds Naade Konge til Danmark [etc. etc.] gjøre vitteligt: At da der ikke inden det nye Finantsaars Begyndelse er tilvejebragt nogen samstemmende Vedtagelse af begge Rigsdagens Afdelinger af et Forslag til Finantslov for Finantsaaret 1885—86, have Vi fundet det nødvendigt i Henhold til Grundlovens § 25 ved foreløbig Lov at træffe de Foranstalt-

¹⁾ Lovtidende for 1885, 1ste April.

ninger, som det almindelige Vel kræver, for at Statsstyrelsen kan fortsætte uforstyrret: Thi byde og befale Vi, som følger:

§ 1.

Regjeringen bemyndiges til at opkræve de bestaaende Skatter og Afgifter samt til foreløbig at afholde de til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse nødvendige Udgifter — deriblandt de Udgifter, som ere vedtagne af begge Rigsdagens Afdelinger ved Finantsforlagets sidste Behandling — dog saaledes, at de Hovedsummen og særskilte Poster, der ere opførte paa de af Regjeringen fremsatte Forslag til Finantslov for Finantsaaret fra 1ste April 1885 til 31te Marts 1886, ikke overskrides.

§ 2.

Denne Lov træder i Kraft den 1ste April d. A.
Hvorefter alle Vedkommende sig haver at rette.

Christian R.

J. B. S. Estrup. J. Nellesmann. A. D. Rosenørn-Lehn.
N. F. Ravn. J. F. Scavenius. Hilmar Finssen. Bahnsøn.

— Naar man sammenligner dette andet Provisoriums Ordlyd med det første Provisoriums,*) saa ser man istedenfor Bemyndigelsen til at afholde de nødvendige løbende Udgifter efter de hidtil gældende Regler etc. en Bemyndigelse til at afholde de til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse nødvendige Udgifter. „Forsvarlige Førelse“, men hvem bestemmer hvad der er forsvarligt? Ingen Grænse er sat; der staar ikke engang „løbende“ Udgifter. Ministeriet skønner selv hvad der er forsvarligt, løbende eller ikke løbende. Og istedenfor det første Provisoriums stærke Begrænsning til „de Udgifter som er vedtagne baade af Folkethingets Landsting“ etc., d. v. s. faktisk Begrænsning til Folkethingets Affattelse (eftersom denne var langt den knappest), kommer i det andet Provisorium Bemyndigelse til Udgifter, *deriblandt* de Udgifter, som er vedtagne af begge Rigsdagens Ting, altsaa udtrykkelig Bemyndigelse til, om Ministeriet finder det rigtig, ogsaa at overskride Folkethingets Affattelse; thi der er ikke sat anden Grænse opad end Ministeriets eget allerede fremsatte Forslag, d. v. s. bedste Skøn om hvad der er nødvendigt til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse.

*) S. o. S. 82.

Skønt begge Finansprovisorer fremkommer med samme lojiske Nødvendighed af selve den Omstændighed, at da Rigsdagen ikke har tilvebragt Finanslov, saa maa Kongen gøre det, eftersom der ikke er nogen anden Myndighed dertil, og gøre det ifølge Grundlovens § 25, som altsaa i dette særdeles paatværgende Tilfælde gør Plads for et foreløbigt kongeligt Enevælde i Finanslovsager, der dog kun maa vare til næste Rigsdagsansamling: — skønt begge (og alle) Finansprovisorer hviler paa denne samme Logik og Grundlovsparagraf, saa er der dog en betydelig principiel Forskel imellem det første og det andet Provisorium.

Ved det første siger Kongen til sit Ministerium: Eftersom den anden Lovgivningsmyndighed, Rigsdagen, for Tiden ikke formaar at lovgive i Finantsager, og saaledes hele Lovmyndigheden paa dette Område for Tiden hviler hos mig, saa befaler jeg min Regering at udarbejde et Finanslovudkast til at regere med; men da jeg ønsker at vise Rigsdagen alt muligt Hensyn, saa sætter jeg som Grænse for Udgifterne, endnu denne Gang, ikke Regjeringens Skøn, men de Udgiftsposter, som Rigsdagens to Afdelinger var fælles om at betragte som nødvendige.

Men ved det andet siger Kongen: Eftersom hele Lovmyndigheden paa det finansielle Område for Tiden hviler hos mig, og da jeg og min Regering samt det ene af Thingene skønner, at Landet ikke længere kan regeres forsvarligt med Finanslove af en saadan Beskaffenhed som dem, Rigsdagen har budt mig i de sidste otte Aar, saa befaler jeg nu min Regering, til hvem jeg har Tillid, at fremlægge et Finanslovudkast efter eget bedste Skøn.

Det første Provisorium var et kongeligt Enevælde, der for Tiden gav Afkald paa eget Skøn. Det andet var et kongeligt Enevælde, der ikke længer gav Afkald derpaa, men overdrog det til sit Ministerium.

Det var en stor baade principiel og især faktisk Forskel. Men at der alligevel var logisk Kontinuitet, viser allerede det Forhold, som den forrige „Allerunderdanigst Forestilling“ tog med Hensyn til Kongens Ret til eventuelt at gaa videre.¹⁾

— Ministeriets „Allerunderdanigste Forestilling“ af 1. April 85 besidder samme Klarhed i Tanke og Stil som den tilsvarende i 1877 og bevæger sig naturligvis, for en Del, i samme Tanke-

1) S. o. S. 81.

gang). „Der kan ingen Tvivl være om, at det i Aar, ligesom i 1877, har været Hensigten at benytte Finansloven som et Mittel til at fremtvinge Ministeriets Afgang, derved at dette skulde bringes i Forlegenhed Folkethinget har vel ikke nægtet Finansloven, men det har kun tilbudt en Finanslov, som kunde vides at være uantagelig baade for Landstinget og Regeringen”. „Densom det blev taalt vilde Folkethinget faktisk i Strid med Grundlovens Bestemmelser blive Eneherre over Finansloven, og det vilde være forbi med Kongens i Grundloven hjemlede Ret til at vælge sine Ministre”. „Deres Majestæts nuværende Raadgi-vere kunde af mange Grunde ønske at trække sig tilbage de hadefulde Angreb, hvorfør vi daglig ere udsatte, indeholde Opfordring nok dertil. Men vi vilde ansee det for Tilidsættelse af vor Pligt mod Deres Majestæt og imod Forfatningen, om vi under de nu foreliggende Omstændigheder havde tiltrådet Eftergivenhed” „Sejrer Parlamentarismen, vil Kongemagten forvandles til et Skinn”²⁾ Dernæst tales der om en mulig „Ophidselse i de lavere Samfundslag, som man længe har bearbejdet i denne Retning; men dette — som man maa haabe — forbigaaende Onde vil dog, selv om alvorlige Foranstaltninger maa træffes imod det, være mindre end den varige Forvanskning af Forfatningen, som vilde blive en Følge af, at man maatte kjøbe Finanslove med Opgivelse af Kongens Ret til at vælge sine Ministre”. Og m. H. t. Provisoriet indhold denne Gang antager Ministeriet, at der „ingen anden legal Begrænsning gives for hvad der kan optages paa en foreløbig Bevillingslov end Hensynet til hvad Statens Tarv med Nødvendighed fordrer”, og altsaa hvad Ministeriet mener at kunne tage Ansvar for under en eventuel Rigsretsaktion. — Da det derfor ikke lader sig gøre nærmere at specialisere, foreslaar Ministeriet Majestæten at give „en i almindelig Udtryk holdt Bemyndigelse”, d. v. s., til Forskel fra forrige Provisorium, en Bemyndigelse uden Grænse opad. Dokumentet er underskrevet af de 7 Ministre: Estrup, Nellesmann, Rosenørn-Lehn, Ravn, Scavenius, Finsen, Bahnsøn.

¹⁾ Den hesses i Ministerafdelende for 1885, Afd. B. S. 133, og i Friis' ommærkede Bog »Vanspolitike« etc. S. 167 ff.

²⁾ Udbrævelserne her og i det fig. er af nev. Prof.

8. PROVISORIETIDEN 1885—94

Den stærke Bevægelse i Folket, som nu fulgte, kom denne Gang ikke saa meget af at der overhovedet udstedtes Provisorium — det var vistnok ventet af de fleste —, men at der udstedtes et af dette Indhold. Nu havde man i otte Aar set Landet blive regeret efter knappe og ufyldstgørende Finanslove, Provisoriet 77 inklusive. Endelig en brugelig Finanslov, endelig kunde Sagerne fremmes og Landet regeres ordentligt, endelig (haabede Højre) kunde der tages fat paa Rigets Forsvar, endelig (jublede især de yngre af Højre)¹⁾ havde Folkethinget faaet et velfortjent Varsko. Mistilliden til Estrups Kraft afløstes af Beundring. Landstinget og Matzen pristes; Estrup og Matzen, ogsaa Nellesmann og Bahnsøn, var Højres Hæroer. „Rigsdagens Højre” (en Organisation af begge Things Højre) udstedte allerede i April et Manifest mod artikler²⁾ Folkemøder og Taler og de lumpne Fortøjelser, som gejstret Højremøde i Christiansborgs Ridhus, andre Højremøder fulgte, „konservative Klubber” stiftedes mange Steder, og mod Aarets Slutning begyndte de regelmæssige „Delegeretmøder” af Repræsentanter for Højres Organisationer rundt om i Landet.

Forbitnelsen i Landets Venstre, den ægte og den fremkaldte, vilde maaske have givet sig kraftigere Udslag end i Avisartikler³⁾, Folkemøder og Taler og de lumpne Forfølgelser, som

¹⁾ Provisoriedagen var jeg just til Middagseskab i en Provinsby; under Maaltidet indløb Telegram om Begivenheden, Telegrammet blev slaet op paa en Dør; vi Unge rejste os og raabte Hurra; Værten (en højstaaende ældre Embedsmand) saa tilfreds ud men blev siddende, det gjorde alle de Ældre med; En eller to flakkede med Øjnene, det var vore lokale Venstremand.

²⁾ Ikke underskrevet af Krieger og Klein; det var den gamle nationale Betænknelighed.

³⁾ Fig. Baket, plukket i en Artikel i »Politiken« 11. Juni 85, mangler dog ikke kraftig Duff af en vis Art. Det unge Højre karakteriseres saadan (det er A. Hindenburg, der i Piece »Imod Strømmen« S. 18 har taget Chatterne): »Tyden paa den københavnske Rode. »Trækker om paa Danschaer og Sangerindeknejsker«. »Bærne«. »Laypandet, smalhjerne«. »Raheden, Udrikligheden, Lumpenheden«. »Kryber som en Hund for de stærke«. »Hvidkindede og hvidleverede Ondskab«. »Den beregnende Bandits Fejghed og Falskhed«. — »Politiken« var altsaa allerede da det bedste Blad. — Meget morsomt er det, at en Mand kort efter, i selve »Politiken«, 19. Sept. 85, skriver: »Debatteerne i en stor Del af Pressen føres i en Tone som bringer Mand med Sans for det sømmelige til at vende sig bort med Alsky«. Ja det staar der altsaa i »Politiken«.

Personlighederne. Tunge Ord om Fædrelandets Fremtid, men jo tungere Ord, desto større Kærlighed. Og til sine Venner: betænksomme Ord og Raad om deres Ve og Vel; en god og klog Mands kærlige Sympathi: lad dette være mit sidste personlige Minde om den gamle Excellence.

15. ESTRUPS DØD

Det var under et Ophold hos Sønnen og Svigerdatteren paa Kongsdal, at Estrup døde, 24. December 1913, 88 $\frac{3}{4}$ Aar gammel.

Han havde i den senere Tid, foruden forskellige af Alderens Skrøbeligheder, dem han med sin vanlige Viljestyrke søgte at holde nede, lidt under Bronchitis, men syntes igen at være i Bedring; han blev blot mere og mere træt. Han hostede i de senere Aaringer altid og sagde selv, at Hosten hørte ikke op før hans Død, eller rettere — man kender hans skemte Løse — at naar den engang holdt op, saa døde han. Men den var ikke Døds-Aarsagen.¹⁾ Han blev mere og mere træt og sad og faldt i Søvn i sin gamle højryggede Stol i sin Stue. Læge vilde han nødtigt se, og „vi maatte finde paa alle mulige Paaskud for at faa den rære Doktor Slaughter, som Papa ellers satte megen Pris paa, op i et lille Besøg Papa sad med tilborde 23. Dec., men spiste kun Suppen, fik ringet paa sin Tjener og gik ved hans Arm ind i sin egen Stue — i Døren fra Spisestuen vendte han sig om og nikkede til os. Derpaa gik han i Seng, og hans Tjener Christian, som han var glad for og som passede ham med Omhu, opholdt sig udenfor Stuen, idet Papa ingen vilde have inde hos sig. Om Aftenen var jeg inde hos ham for at berede Vej for Dr. Slaughter, .. som tilfældigt havde set indenfor“, og Papa sagde da, at han gerne vilde se ham. — Næste Morgen Kl. 5 $\frac{1}{2}$ eller 6 kom Christian til vor Sovestue og bad os komme over, da han var bange det var daarlignende med Excellence, men da vi kom derover, var han allerede død. Siddende op i sin Seng, som han for Hosten altid gjorde, støttet af Puder, drog han blot et Suk²⁾ og saa ud som han sov“.

¹⁾ Det fig. er Svigerdatterens Beretning. ²⁾ Vi er hende og hendes Mand, Estrups ældste Søn Kammerherre E. paa Kongsdal.

³⁾ Hørt altsaa kun af Tjeneren.

„Han døde altsaa ogsaa ensom. Svoger Jacob skulde komme samme Formiddag fra Köh.; Adam var i Rom [altsaa de to Søner]. Han havde i efterladt Brev udtalt Ønsket om at blive brændt i al Stillehed.....“

Der blev ingen Højtidelighed paa Kongsdal, men en af de følgende Dage kørte Rustvognen, med Christian paa Bukken, ind til Krematoriet [v. Bispebjerg v. Köh.], hvor Bisættelsen fandt Sted 30te December Ved Bisættelsen talte Provst Fenger smukt, egentlig kun en lang Bøn. Unen blev staaende i Krematoriet, og ud paa Sommeren, vistnok i Juli, bragte mine to Svogere, Adam og Jacob, den ud til Ondløse Kirkegaard, hvor den uden nogen Højtidelighed indsatte i Gravhølvvingen; min Mand var paa det Tidspunkt død i Maj. Ved Bisættelsen var Familien, den allernærmeste, samt nogle enkelte gode Venner med.“

— Allerede Dødsdagen indeholdt Eftermiddagsbladene Notiser og Nekrologer; og naturligvis end mere de følgende Dages Aviser. Thi, som der stod et Sted: „Det synes at være noget af Danmark selv, der nu synker i Graven“. To af de største Hovedstadsblade skyndte sig at skaffe Enquêter hos Dattens fremtrædende Politikere af forskellig Farve. Behøver dette Skrifts Læsere mange Citater af disse Udtalelser? De karakteriserer, som det gaar med Enquêter, tidt mere den Adspurte end den der bliver spurgt om. Dog var Alle, paa En nær, enige i Højagtelse for hans Person: „Hans mægtige Personlighed“, „Midlernes Renhed“, „hølskøbt“, „ridderlig“, lyder fra de forskellige Sider. Selv de, der misbilliger hans Politik, kan tale godt om hans Person: „klar, skarp, sikker. Men overfor meget af det, der i hans Tid groede op i Landet og viste sig at have Fremtidens Ret, stod han afvisende“. „Byrd Rigets Grundlov, men personlig hæderlig“. „Estrup var en Hædersmand, men saa' og vilde forker“. „Mangel paa Forståelse“) af det parlamentariske Krav, men den Færd. Det forenede Venstre lagde for Dagen, forklarer og forsvare hans Politik“. — Men jeg vil endnu blot tage Yderpunkterne af Citaterne: „Han var mere end Politiker, han var Stats-

¹⁾ »Forstaelse« betyder her »Billigelse«. Estrup forstod sandelig Parlamentarismen udmærket; den er heller ikke vanskelig at forstaa. Denne Brug af Ordet »Forstaelse« synes at være blevet ret almindelig i Nutiden. I Virkeligheden beror den paa en lille Tilsmigelse: den vil hætte Uforstand paa den, der ikke billiger.

mand" (Goos). „En virkelig Overlegenhed fandtes ikke hos ham. Han manglede Idé, havde ikke Slagord eller Stikord". (Dette siger Edv. Brandes i „Politiken", der havde et helt Estrup-Nummer 25. Dec. 1913. Aldeles karakteristisk for en vis Side af den radikale Aands-Kultur, dette med „Slagord og Stikord" som Kriterium paa Aands-Overlegenhed). Og som polar Modsetning i Dommen over hvad der har Værdi: „Sjælens og Hjærtets Renhed lyste ud af hvert [Estrups] Ord. Den største Statsmand i sidste Aarhundrede, en dansk Mand af det reneeste Maln" (Landsthingsmand Hydberg i „Berl. Tid."s Aftennummer. 24. Dec. 1913.

— I Landsthinget betød Estrups Død dette for selv den talmassige Partistilling, at Højre fra nu af, selv om de Frikonserverative stemte med dem, ophørte at være Majoritet. — Saa at man kan sige, at Estrup lige til det sidste for saa vidt var, partimæssigt, en afgørende Faktor.¹⁾

Den 9de Januar 1914 holdt Landsthingsets Formand Geheimekonferensraad Goos Mindetalen over Estrup. Efter i passende neutrale Udtryk at have omtalt E.'s historiske Betydning, faldt Ordene:

„Jeg er sikker paa at vi Alle mødes i den uskrømtede Aftælse for Estrups Person Manden med den ubøjelige Vilje, den klare Forstand og den varme Følelse for vort Land Aabent og hjærteligt mødtes han med enhver af os uden Hensyn til Forskel i Livskald og Livssyn. Derfor mødtes han fra alle Sider med Ærbødighed og spændt lyttede vi til hans vægtige Ord I dette Lys vil vi, uanset vore indbyrdes Partiforskelligheder, holde Mindet om Estrup højt i Ære".

Medlemmerne tilkendegav deres Tilslutning til Formandens Udtalelse ved at rejse sig.

Estrups Urne staar altsaa i Familiens Gravhæiving paa On dløse Kirkegaard, Sognekirken for Kongsdal. Gravkammeret rummede iforvejen Kisterne om hans Hustru, hans Fader,¹⁾ Stifmoder, Fæster, Broder. Paa en Gravstøle over Faderen er et smukt Marmorrelief af Bissen: selve Gravkammerets Tag er en enkelt mægtig Sten, 203 cm. lang, 110 cm. bred med de simple Ord:

¹⁾ Jeg har selv hørt E. sige, (det var ikke længe før hans Død), at Grundten til, at han vilde forblive i Landsthinget til det sidste, var, at han formodede, at han, hvis han gik, vilde blive afløst af en Venstremand som Kongevalgt.

¹⁾ Ikke hans Moder; hun ligger begravet i Milano.

Herunder hviler

Jacob Bryønnum Scavenius Estrup
f. 16. Apr. 1825 — død 24. December 1913

og Hustru

Regitze Charlotte Conrachine Arminie Baronesse Holsten
f. 21. Aug. 1831 — død 20. Maj 1896.

— Paa samme Kirkegaard kom ogsaa til at hvile hans ældste Søn Hector Estrup, Kammerherre, Ejer af Kongsdal, død kun 5 Maanedre efter Faderen, Maj 1914. Han var, som Faderen, en Mand af Ære og af Hjærte.

15. Januar 1914 afholdtes ved Højres Arbejder- og Vælgerforening i Koncertpalæet i København en skorslaet Mindefest for Estrup. 150 Højreforeninger fra hele Landet havde sendt Delegerede. Scenepladsen var ligesom forvandet til en Skov af mørke Graner, i hvis Midte stod Estrups hvide Buste. Virkningen heraf var mægtig.¹⁾ Næsten 100 Bannere smykkede Salen. — Festen indlededes med Hartmanns Sørgeomarch over Thorvaldsen, udført af Blæseorkester. Derpaa vekslede Taler og Sang; vi som har været tilstede ved denne Højtid, vil aldrig glemme dens dybe Stemning og værdige Forløb. Hovedtalen blev holdt af Landsthingsmand, Lehngræve Holstein-Holsteinborg; det var en uforbeholden Forklaring af og Tilslutning til Estrups Politik. „Højt ragede Estrup som politisk Størrøelse op over sin Samtid". Og af Holger Jørgensens Kantate skal her citeres, som det samlende Udtryk for vor Følelse:

»Vi table meget, Danmark mer,
den Dag ham Døden satte Stevne;
thi ak, vort Land har ingen Her
som ham i Vilje, Mod og Evne.«

— Hvor sande disse Verslinier end desværre er, saa skal denne Bog dog ikke slutte med en saa fuldkommen Mistrøst. Thi den der ser, at Danmarks Nedgang — den økonomiske, nationale og moralske Nedgang — at den beror, middelbart eller umiddelbart, paa det demokratisk-parlamentariske Systems Almagt i Staten; den der ser det, for ham er der jo altid det Haab, at

¹⁾ Et Indtryk herat faas i »Vort Landes Tegning i Bladet 16. Januar 1914, hvilket Nummer indeholder et udførligt Referat af Festen.

dette System engang kan blive brudt eller svækket. Han vil kunne øse noget Haab af de parlamentariske Tilstande omkring i Europas Stater, hvor det viser sig, at Parlamentarismen mere eller mindre er Principet for Uorden, Opløsning og Skandale, at den derfor mere og mere kommer i Vanry, at Kræfterne mod den voxer, at den hist og her allerede brydes, og at, hvor den brydes (i Italien), der indtræder større Orden og bedre offentlige Forhold.

Saa har vi vel Lov at haabe ogsaa for vort Land. Det er ikke engang en nødvendig Betingelse (skønt højest ønskeligt!), at der hos os skulde opstaa En, der var som Estrup, i Vilje, Mod og Evne. Parlamentarismen kan nemlig, ifølge sit eget Princip og i sine egne Konsekvenser, meget let komme til at umuliggøre sig selv. Det er blot at den voxende Partispalning i vedk. raadende Forsamling kommer til det Punkt af Hensmuldning, at ingen Regering overhovedet mere kan faa den saakaldte „parlamentariske Basis“. Saa maa der da sættes andre og solidere Basis'er for Regering, og Parlamentarismen vil have begaaet det stiftfærdige Selvmord, som Ingen (uden Levebrødspolitikerne) vil beklage. — Da dette skrives, ser vi allerede idetmindste det tyske Riges Parlamentarisme ligesom staa og lege med sin Ragekniv. Derfor, og fordi dette Skrift til det sidste ikke skulde fjerne sig for meget fra Est r u p s egen Synsmaade, Estrups, der aldrig var fuldkommen mistroetig, men, trods alt, i sit inderste Væsen ejede en ønskelig Optimisme —, derfor skal denne Bogs Slutningsord ikke være om Tabet og Døden og Savnet, men den skal være hin Mindesangs fuldt klingende, dybtfølte Omkræd, som tillige er alle Danskes inderlige Bøn:

GUD SKÆRME DANMARK NU OG ALLE TIDER!

ESTRUPIANA

Nogle spredte Smaatræk.

Den Eg i Kongsdals Have, hvis Fotografi pryder Omslaget, var særligt yndet af Estrup. Han holdt af at vise Besøgende den.

C. H. Rørdam siger (i »Svunde Dage«), at »Estrup var den samme hvad enten han talte med Kongen eller med en Arbejder«. (R. havde fra sin Adjudanttid hos Kongen 1891—8 Lejlighed til den Slags lagttagelser). Og R. citerer en navngiven Kontrolør ved Ventesaalen paa Kbh. Hovedbanegard, at Excellence »taler med Alle som om man kunde være hans Ligenand, og har altid et venligt Ord til En«. — I denne Forbindelse kan det bemærkes, at E. aldrig vilde have Titter, heller ikke udenlandske Ordener — om en høj saadan, der mod hans udtrykkelige Vilje blev ham tilsendt, fortæller Familien, at den indpakket blev lagt ovenpaa et Skab.

M. Rubin beretter (i »Nogle Erindringer S. 149) om et Sammentræl med Estrup i 1884, i sig selv ubetydeligt, men som viser E.'s noble Velvillighed mod en Yngre og tillige viser ham som den livligt interesserede i sociale Spørgsmaal. Men det morsomste er det, hvor omboord paa Damperen Folk trængtes om Estrup, »til hvis Navn og Person der kryttede sig en Magt og Hertilighed, som man nu vanskeligt gør sig en Idé om. Man stod tæt op ad ham, man vilde have et Ord, en Hilsen«, men han talte med Magistratens maaske yngste Embedsmand [Rubin], og var uanfægtet af alt andet. Saa er der en Herte, som vil titvinge sig Estrups Opmærksomhed á tout prix, han udbrøder: »Undskyld Excellence, jeg kom vist til at træde Dem over Fodene« »Jeg mærkede ingenting«, var Estrups korte Svar. — Men saa havde den Herte dog faaet et Ord.

Estrups Uangribelighed og Ustærlighed i al offentlig Færd anerkendes af Alle. »Ingen Partifælle vovede noget Tryk paa Estrup t. Ex. i Retning af Embedsbesættelse«, siger Henriksen, og i Forbindelse dermed, at han »ikke var tilgængelig for Lars Dinessens Vinduesstemmeligheder og smaa Sedler til Underskrift«.

Som gammel Mand ialthald satte Estrup en vis Fornøjelse i rigtigt at trode Lægeforskrifter, t. Ex. i Spise. — Et Træk: Estrup, da op i 80'erne, var lige kommet over en Sygdom, hvor man frygtede for hans Liv, stærk og fed Mad vilde ikke være godt for ham. Ikke des mindre gjorde han (det var om Efteraaret) Slagtemadsfrokost, ja inviterede ovenikøbet sin Huslæge med. Efter Bordet, hvor man ikke havde nægget sig noget, hændte nu det, at Lægen blev set sidde paa en Bænk nede i Haven i en medynkvækkende Forfating, til største Moro for Rekonvalescenten Estrup, der ingenting fejlede. — En Slægtning af ham fortæller mig, at han i en vis Periode at sit Liv hverken vilde have Tæppe paa Gulvet eller Gardiner i sit Værelse. »Gæsterne maatte